

Mirostław Ktusek

Dokumenty Kancelarii Państwa. Republika Weimarska

Starsze dokumenty kancelarii Rzeszy sprzed I wojny światowej dostały się w ręce Armii Czerwonej w 1945 roku. W 1956 roku przekazane zostały przez Moskwę do „Deutsche Zentralarchiv” w Poczdamie. Natomiast młodsze – dotyczące czasów Rady Komisarzy Ludowych, Republiki Weimarskiej oraz narodowego socjalizmu, wcześniej wywiezione do południowych Niemiec, zajęte zostały przez Amerykanów. Po kolejnych przystankach dotarły do Berlina Zachodniego. W 1948 roku ze względów bezpieczeństwa przetransportowano je do Anglii. Tutaj, podobnie jak dokumenty dotyczące Ministerstwa Spraw Zagranicznych Niemiec, zostały zmikrofilmowane. W latach 1958–1959 przekazane zostały do „Bundesarchiv” w Koblencji i znalazły się do dyspozycji naukowców pod sygnaturą R 43 I i II.

Opracowaniem dokumentów dotyczących rządu Rady Komisarzy Ludowych zajęła się komisja „Geschichte des Parlamentarismus und der politischen Parteien”. Tym samym edycję dokumentów rozpoczęto od rządu Scheidemanna – 1919 roku, koncentrując się przede wszystkim na wydaniu archiwaliów z okresu Republiki Weimarskiej¹.

¹ Akten der Reichskanzlei. Weimarer Republik:

Das Kabinett Scheidemann, bearb. v. Hagen Schulze. Boppard/Rh. 1971;

Das Kabinett Bauer, bearb. v. Anton Golecki. Boppard/Rh. 1980;

Das Kabinett Müller I, bearb. v. Martin Vogt. Boppard/Rh. 1971;

Das Kabinett Fehrenbach, bearb. v. Peter Wulf. Boppard/Rh. 1972;

Die Kabinette Wirth I und II. 2 Bde., bearb. v. Ingrid Schulze-Bidlingmaier. Boppard/Rh. 1973;

Das Kabinett Cuno, bearb. v. Karl-Heinz Harbeck, Boppard/Rh. 1968;

Die Kabinette Stresemann I und II. 2 Bde., bearb. v. Karl Dietrich Erdmann und Martin Vogt. Boppard/Rh. 1978;

Die Kabinette Marx I und II. 2 Bde., bearb. v. Günter Abramowski. Boppard/Rh. 1973;

Die Kabinette Luther I und II. 2 Bde., bearb. v. Karl-Heinz Minuth. Boppard/Rh. 1977;

Das Kabinette Müller II. 2 Bde., bearb. v. Martin Vogt. Boppard/Rh. 1970;

Die Kabinette Brüning I und II. 2 Bde., bearb. v. Tilman Koops. Boppard/Rh. 1982.

Mimo iż od 1933 roku w wyniku przejęcia władzy w Niemczech przez narodowych socjalistów, rząd Rzeszy – a tym samym Kancelaria Rzeszy, utraciła dotychczasową kierowniczą rolę w państwie, to jednak kontynuowano edycję rządowych archiwaliów pochodzących z tego okresu.

Prócz protokołów dotyczących posiedzeń gabinetu, rozmów z rządami landów, rozlicznych konferencji z udziałem rządu oraz obok doniesień, notatek, zapisów, projektów dla celów kancelarii państwa, obficie występuje korespondencja z ministerstwami, landami, organizacjami, związkami zawodowymi, osobistościami życia politycznego i gospodarczego. Z tych względów ta edycja dokumentów jest niewyczerpalnym źródłem dla wszelkiego rodzaju zagadnień niemieckiej polityki. Żadne specjalistyczne opracowania dotyczące: historii parlamentaryzmu, partii politycznych, związków zawodowych – przemysłowych, polityki gospodarczej i socjalnej, działalności ustawodawczej, wojskowej oraz oczywiście polityki zagranicznej nie mogą pominąć tej edycji dokumentów.

Najważniejszą częścią dokumentów „Reichkanzlei” są „Kabinettsprotokolle”. Ich polityczne znaczenie w zależności od przypadku do którego się odnoszą jest bardzo zróżnicowane. Nie są one pisemnymi elaboratami, mało mówiącymi o rzeczywistych sporach i napięciach panujących w czasie obrad. O opracowaniu ustaw i rozporządzeń, tzn. stanowisku poszczególnych stron w tym działaniu uczestniczących, o wiele lepiej można dowiedzieć się z pisemnych uzasadnień, propozycji lub z międzyresortowej korespondencji, niż z protokołów posiedzeń. Charakter wypowiedzi protokołów poszczególnych kanclerzy różni się: opracowywanymi tematami, zróżnicowaną ochotą relacjonowania, zdolnościami zmieniających się „Staatssekretäre” w kancelarii oraz przez nich wyznaczonych protokolantów.

Ze względu na pierwszoplanowe znaczenie dla dokumentacji pracy rządu, w edycji ujęte zostały wszystkie protokoły z posiedzeń ministerstw, obrad ministrów, posiedzeń rady ministrów.

Protokoły z posiedzeń rządu rozszerzone są poprzez:

- wybór ważniejszych protokołów, obrad kierowników resortów, obrad z rządami landów, partii, przedstawicieli przedsiębiorców itd.
- wybór dokumentów przedmiotowych, tzn. korespondencji, pamiętników, relacji, notatek, podań.

Wszystkie dokumenty wydrukowane są według chronologicznego zestawienia. Przy czym dla ułatwienia pracy użytkownikowi, do każdego gabinetu dołączony jest wstęp omawiający najważniejsze kwestie polityczne, którymi on się zajmował.

Charakter dokumentów wymaga stosunkowo licznych i szerokich komentarzy rzeczowych. Szczególnie dotyczy to protokołów z posiedzeń rządu, wielokrotnie odnoszących się do specjalistycznych obszarów polityki państwa, które często jedynie wspomniane, potrzebują komentarza wyjaśniającego, zawierającego również część dokumentów, które nie nadawały się do wydrukowania jako dokumenty główne.

Oprócz tego komentarze zawierają drukowane materiały, głównie naukowe publikacje dokumentów, szczególnie stenogramy z posiedzeń Reichstagu, monitory rządowe, inne publikacje urzędowe, gazety codzienne, roczniki.

Do dokumentacji każdego gabinetu dołączone są:

- lista wydrukowanych dokumentów,
- wykaz członków gabinetu oraz urzędników kancelarii państwa,
- wykaz archiwaliów i publikacji cytowanych w komentarzach,
- wykaz skrótów,
- skorowidz osób,
- skorowidz rzeczowy.

Oczywiście edycja tych dokumentów jest nieocenionym źródłem dla pracy badawczej historyków zajmujących się stosunkami polsko-niemieckimi. Również nie bez znaczenia jest fakt, iż jest ona dostępna w księgozbiornym podręcznym wszystkich uniwersyteckich i narodowych bibliotek Niemiec, a korzystanie z niej nie jest obwarowane obowiązkiem posiadania karty bibliotecznej lub dokumentu tożsamości.